

Valsörarnas spindelchecklista

(Arachnida: Araneae)

NICLAS R. FRITZÉN

Chef för Valsörarnas biologiska station
nrfritzen@gmail.com

Inledning

Fram till medlet av 1950-talet, då Torleif Westman gjorde en spindelstudie på Valsörarna, var spindelfaunan i Kvarkens skärgård närmast okänd. Baserat på materialet han samlade under somrarna 1954–1955 rapporterade han 119 spindelarter från Valsörarna, av vilka en del var okända för Finland (Westman 1959). Insamlingen skedde främst för hand, t.ex. genom att vända på stenar, och genom att sålla förna. Under de påföljande 50 åren insamlades endast enstaka spindelindivider från Valsörarna och Kvarkens ytterskärgård.

En av de mera speciella nya arter som Westman hittade var klotspindeln *Crustulina sticta* (brun knotterspindel) (Fig. 1). Just denna art har i senare publikationer fått karakterisera Kvarkens skärgårds spindelfauna (Rinkineva & Bader 1998, Hietikko-Hautala 2010), även om inga återfynd av arten gjordes i Kvarken mellan 1955 och 2006. Arten är av central betydelse även för denna artikel eftersom eftersöket av den i mitten av 2000-talet blev inledningen till mera omfattande studier av spindelfaunan i Kvarken och på Valsörarna i synnerhet.

Målet med denna kortfattade artikel är att komplettera Westmans (1959) bidrag genom att publicera en lista över de spindelarter som hittills dokumenterats på Valsörarna, med korrigeringar av vissa tidigare felbestämningar, och med uppdaterad nomenklatur som följer Platnick (2014).

Material och metoder

Undersökningsområdet omfattar Valsörarnas huvudöar (Storskär, Äbbskäret), Norderstören och intilliggande småskär (Fig. 2) med en landareal på ca 4 km².

Fig. 2. Karta över undersökningsområdet.

Fig. 1. *Crustulina sticta* (brun knotterspindel), Kvarkens skärgårds karaktärsart, vaktar sin äggkokong under en sten på Valsörarna. Sitt svenska namn till trots är den oftast svart med vackert röda ben. Foto: Niclas Fritzen

Området ligger inom faunaprovinnsen *Ostrobottnia australis* (Oa) och har en ungefärlig mittkoordinat på 63.42N 21.07E. Området, som inrättades som naturskyddsområde redan 1934, ägs av Björkö delägarlag. Området omfattas av Natura 2000-nätverket (Kvarkens skärgård) och ingår i Unescos Naturarv Höga Kusten – Kvarkens skärgård.

Trots sin relativt ringa storlek karakteriseras området av mångformighet vad naturtyper beträffar. Vida områden präglas av den öppna heden med ställvis stora stenfält. Skogsmarken domineras av skärgårdsbjörkskogar och strandallundar, men grupper eller dungar av asp, gran och tall förekommer också. Inga barrskogar förekommer i området. Även de varierande myrmarkerna, strandängarna och stenstränderna karakteriserar området. Sandstränder saknas förutom på den exponerade Oxgrynnan ytter om Storskär.

Checklistan baseras på tidigare publicerade uppgifter (Westman 1959, Palmgren 1974) samt material som insamlats på Valsörarna mellan 2006 och 2013. Det nya materialet utgörs av insamlingar som utförts vid sporadiska besök på Valsörarna av författaren samt Ika Österblad, Spindelarbetsgruppens (Hämähäkityöryhmä) besök till öarna 29–31.8.2007 och spindelföreningen

Fig. 3. *Philodromus histrio* (praktsnabblöpare), vars enda förekomst inom kust-Österbotten är Valsörarna. Här gömmer den sig i de öppna hedarnas ljungris. Foto: Niclas Fritzés

Araknos besök 5–8.8.2010. Dessutom baseras materialet på tre större spindelundersökningar gjorda på hedar (Fritzés 2008, Österblad 2009) och myrarnas under åren 2008–2009.

På hedarna, myrarna och i en aspdunge har groppfällor använts, dvs en liten plastburk med propylenglykol som slumpmässigt fångar krypande insekter och spindeldjur. I övrigt har materialet huvudsakligen insamlats för hand eller med slaghåv. Arterna presenteras i alfabetisk ordning enligt familj. Siffrorna efter familjenamnet anger antalet arter Westman dokumenterat i förhållande till det nuvarande kända antalet. Kommentarer inom »//...//» indikerar nomenklatur använd i Westman (1959) och arter markerade med asterisk (*) är nya arter som inte listades av honom. »X» indikerar att Valsörarna är artens enda kända förekomst inom faunaprovinns Oa och »Y» indikerar artens nordligaste kända förekomst i Finland. De två senare bedömningarna baseras huvudsakligen på utbredningskartorna i Koponen m.fl. (2013).

Resultat

I den nya listan upptas 218 arter, vilket är en ökning med över 80 % i jämförelse med Westmans (1959) 119 arter. Faunan representeras således av en tredjedel av Finlands 645 arter (Koponen & Fritzés 2013). Av Finlands 28 i naturen förekommande spindelfamiljer har 18 påträffats, av vilka två är nya (Cybaeidae och Liocranidae) för Valsörarna. Den procentuella ökningen var störst bland plattbuksspindlar (Gnaphosidae), där ökningen var 533 %, från

3 till 16 arter. Ökningen av totala antalet arter var störst bland täckvävarna (Linyphiidae), där 40 nya arter påträffades. Familjen med sina 97 arter på Valsörarna utgör i övrigt också den artrikaste gruppen. För 15 av spindelarterna är Valsörarna den enda kända förekomsten inom faunaprovinzen Oa och för sju arter är Valsörarna den nordligaste kända förekomsten i Finland. Endast en art, *Crustulina sticta*, upptas i Rödlistan (Pajunen m.fl. 2010), där den klassas som nära hotad (NT).

Diskussion

Den nuvarande listan över Valsörarnas spindelfauna är ingalunda komplett ännu. Flera habitat är fortsättningsvis bristfälligt undersökta, speciellt gällande användandet av gropfällor. Till dessa hör bl.a. strandallundar, stenstränder och strandängar. Vissa på fastlandet förekommande vanliga arter har tillsvidare sannolikt förbisetts, och en del osäkra arter bör granskas eller verifieras med vuxna exemplar (t.ex. *Pardosa nigriceps* som endast hittats som juveniler).

I publikationen Kvarkens natur (Rinkineva & Bader 1998) noteras att inga rödlistade arter förekommer i Kvarken. I publikationen omnämns Westmans undersökning och *C. sticta* som en sällsynt kustart. Arten fick sin rödlistestatus först 2010. Vidare nämns att det i Västerbottens läns kustzon på svenska sidan om Kvarken förekommer 147 spindelarter. Denna bild som målas upp att spindelfaunan i Kvarken är rätt anspråkslös är med dagens kunskap felaktig. Låt vara att stora rariteter tills vidare saknas, men artmångfalden, åtminstone på den finländska sidan av Kvarken, är stor. Mångfalden på Valsörarna blir uppenbar om man jämför områdets 218 arter på enbart på 4 km² med andra öfaunor, t.ex. Isle of Man på 572 km² har 218 arter (Wikipedia) och Bornholm på 588 km² har 286 arter (Scharff & Gudik-Sørensen 2011).

Utpräglat nordliga arter verkar saknas på Valsörarna, men tack vare områdets varmfuktiga havsklimat och de många soltimmarna trivs flera arter, vars huvudsakliga utbredningsområde i övrigt är den sydfinländska kusten. Typexempel på dylika är de relativt sällsynta plattbuksspindlarna *Poecilochroa variana* och *Phaeoedus braccatus*. En annan nämnvärd art är *Centromerus brevipalpus* (= *brevivulvatus*) som påträffats i en aspdunge på Äbbskäret. Artens närmaste förekomster är i hassellundar och gammelskogar på Houtskär och Iniö 350 kilometer längre söderut. Stenfälten på Valsörarna och annanstans i Kvarkens skärgård kan utnämnas till Fennoskandias viktigaste miljöer

för bevarandet av den i övrigt mycket sällsynta klotspindeln *C. sticta*, en art som även i fortsättningen bör få utgöra en av Kvarkens naturs och världsarvets karaktärsarter.

Tack. Ostrobothnia Australis r.f., Forststyrelsen, Entomologiska föreningen i Helsingfors och Spindelarbetsgruppen har bidragit ekonomiskt till de utförda undersökningarna. Förutom personer nämnda i texten har Anna Törnroos, Jannika Haldin, Janette Baarman, Olli Autio, Kristian Lindqvist, Carina Järvinen, Seppo Koponen, Yuri Marusik och Timo Pajunen bidragit till artlistan med insamling, sortering av gropfällmaterial eller artbestämning.

Referenser

- Fritzén, N. 2008: Spindel- och jordlöparkartering på hedar i Kvarkens skärgård (opublicerad rapport för Forststyrelsen)
- Hietikko-Hautala, T. 2010: Ekot från istiden. Kvarkens skärgård – ett världsarv. – 159 s.
- Koponen, S. & Fritzén, N. R. 2013: Checklist of spiders in Finland (Araneae) 5th version. — University of Turku, http://biolcoll.utu.fi/arach/checklist_of_spiders_in_Finland.htm
- Koponen, S., Pajunen, T. & Fritzén, N. R. 2013: Atlas of the Araneae of Finland. — Finnish Expert Group on Araneae, <http://biolcoll.utu.fi/arach/aran2013/aranmaps.htm>
- Pajunen, T., Fritzén, N., Koponen, S. & Lehtinen, P. T. 2010: Spiders. — In: Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (eds.). The 2010 Red List of Finnish Species. — Ministry Of The Environment & Finnish Environment Institute, Helsinki. p. 357–360.
- Palmgren, P. 1974: Die Spinnenfauna Finnlands – Argiopidae, Tetragnathidae und Mimetidae. — Fauna Fennica 24: 1–70.
- Platnick, N. I. 2014: The world spider catalog, version 14.5. American Museum of Natural History, <http://research.amnh.org/entomology/spiders/catalog/index.html>
- Rinkineva, L. & Bader, P. 1998: Kvarkens natur. — Kvarkenrådets publikationer 10, 158 s.
- Scharff, N. & Gudik-Sørensen, O. 2011: Checklist of Danish Spiders (Araneae). Version 26-10-2011, <http://www.zmuc.dk/entoweb/arachnology/dkchecklist.htm>.
- Westman, T.-L. 1959: Valsörarnas spindelfauna. — Bidrag till kännedom av Finlands natur och Folk 104: 1–14.
- Wikipedia: Biota of the Isle of Man, http://en.wikipedia.org/wiki/Biota_of_the_Isle_of_Man
- Österblad, I. 2009: Kartering av spindelfaunan på hedar i Kvarkens skärgård (ekologisk forskningspraktik, opublicerad rapport).

VALSÖRARNAS SPINDELCHECKLISTA (forts. på följande uppslag)

Kommentar inom »//...//» indikerar nomenklatur använd i Westman (1959) och arter markerade med asterisk (*) är nya arter. »X» indikerar att Valsörarna är artens enda kända förekomst inom faunaprovinsen Oa och »Y» indikerar att Valsörarna är artens nordligaste kända förekomst i landet. Siffrorna efter familjenamnet anger antalet arter Westman (1959) dokumenterat i förhållande till det nuvarande antalet.

ARANEIDAE 7/12

Araneus diadematus Clerck, 1757
Araneus marmoreus Clerck, 1757*
Araneus quadratus Clerck, 1757
Araneus saevus (L. Koch, 1872) – Palmgren
1974*
Araniella cucurbitina (Clerck, 1757)
//Araneus//
Cercidia prominens (Westring, 1851)
Hyposinga albovittata (Westring, 1851)
//Singal//
Larinioides cornutus (Clerck, 1757)
//Araneus//
Larinioides patagiatus (Clerck, 1757)
//Araneus//
Nuctenea silvicultrix (C. L. Koch, 1835)*
Stroemiellus stroemi (Thorell, 1870)*
Zygiella atrica (C. L. Koch, 1845)*^Y

CLUBIONIDAE 3/8

Clubiona germanica Thorell, 1871
Clubiona lutescens Westring, 1851*
Clubiona norvegica Strand, 1900*^X
Clubiona phragmitis C. L. Koch, 1843
Clubiona reclusa O. P.-Cambridge, 1863*
Clubiona stagnatilis Kulczynski, 1897*
Clubiona subsultans Thorell, 1875*
Clubiona trivialis C. L. Koch, 1843

CORINNIDAE 1/1

Phrurolithus festivus (C. L. Koch, 1835)
//under Clubionidae//

CYBAEIDAE 0/1

Argyroneta aquatica (Clerck, 1757)*

DICTYNIDAE 1/3

Dictyna arundinacea (Linnaeus, 1758)

Dictyna pusilla Thorell, 1856*
Dictyna uncinata Thorell, 1856*

GNAPHOSIDAE 3/16

Callilepis nocturna (Linnaeus, 1758)*
Drassodes pubescens (Thorell, 1856)*
Drassyllus lutetianus (L. Koch, 1866)*
Drassyllus pusillus (C. L. Koch, 1833)*
Gnaphosa montana (L. Koch, 1866)*
Gnaphosa muscorum (L. Koch, 1866)*
Gnaphosa nigerrima L. Koch, 1877*
Haplodrassus moderatus (Kulczynski,
1897)*^X
Haplodrassus signifer (C. L. Koch, 1839)
Haplodrassus soerenseni (Strand, 1900)
Micaria aenea Thorell, 1871*
Micaria pulicaria (Sundevall, 1831)*
Phaeoedus braccatus (L. Koch, 1866)*^X
Poecilochroa variana (C. L. Koch, 1839)*^Y
Zelotes latreillei (Simon, 1878)*
Zelotes subterraneus (C. L. Koch, 1833)

HAHNIIDAE 2/3

Antistea elegans (Blackwall, 1841)*
Cryphoeca silvicola (C. L. Koch, 1834)
//under Agelenidae//
Hahnia ononidum Simon, 1875
//helveola, under Agelenidae//

LINYPHIIDAE 57/97

Abacoproeces saltuum (L. Koch, 1872)*
Agniphantes expunctus (O.P.-Cambridge,
1875) //Leptyphantes//
Agneta affinis (Kulczynski, 1898)
//Meioneta beata//
Agneta cauta (O. P.-Cambridge, 1902)*
Agneta conigera (O. P.-Cambridge, 1863)*
Agneta mossica (Schikora, 1993)*

- Agyneta ramosa* Jackson, 1912
Agyneta suecica Holm, 1950*
Allomengea scopigera (Grube, 1859)
//Mengeal/
Allomengea vidua (L. Koch, 1879)*
Anguliphantes angulipalpis (Westring, 1851) //Lepthyphantes//
Aphileta misera (O. P.-Cambridge, 1882)*
Bathyphantes approximatus
(O. P.-Cambridge, 1871)*^x
Bathyphantes gracilis (Blackwall, 1841)*
Bathyphantes nigrinus (Westring, 1851)
Bathyphantes parvulus (Westring, 1851)*
Bolyphantes alticeps (Sundevall, 1833)
Bolyphantes luteolus (Blackwall, 1833)
Centromerita bicolor (Blackwall, 1833)*
Centromerus arcanus (O. P.-Cambridge, 1873)
Centromerus brevipalpus (Menge, 1866)^{xy}
Centromerus sylvaticus (Blackwall, 1841)
Ceratinella brevipes (Westring, 1851)
Ceratinella brevis (Wider, 1834)
Ceratinella scabrosa (O. P.-Cambridge, 1871)*
Cnephalocotes obscurus (Blackwall, 1834)*
Dicymbium nigrum (Blackwall, 1834)
Dicymbium tibiale (Blackwall, 1836)
Diplocephalus picinus (Blackwall, 1841)
Diplostyla concolor (Wider, 1834)*
Dismodicus bifrons (Blackwall, 1841)
Drapetisca socialis (Sundevall, 1833)
Drepanotylus uncatus (O. P.-Cambridge, 1873)*
Entelecara erythropus (Westring, 1851)
//medial/
Entelecara sp.
Erigone arctica (White, 1852)
Erigone atra Blackwall, 1833*
Erigone dentipalpis (Wider, 1834)
Erigonella ignobilis (O. P.-Cambridge, 1871)
Evansia merens O. P.-Cambridge, 1900*
Gonatum rubellum (Blackwall, 1841)
Gonatum rubens (Blackwall, 1833)
Gongylidium rufipes (Linnaeus, 1758)
Helophora insignis (Blackwall, 1841)
Hypomma bituberculatum (Wider, 1834)
Hypomma cornutum (Blackwall, 1833)^x
Hypselistes jacksoni (O. P.-Cambridge, 1902)
Improphantes decolor (Westring, 1861)*
Kaestneria dorsalis (Wider, 1834)
//Bathyphantes//
- Kaestneria pullata* (O. P.-Cambridge, 1863) //Bathyphantes//
Linyphia triangularis (Clerck, 1757)
Lophomma punctatum (Blackwall, 1841)^{xx}
Macrargus rufus (Wider, 1834)
Maro sublestus Falconer, 1915*
Maso sundevalli (Westring, 1851)
Metopobactrus prominulus
(O. P.-Cambridge, 1872)
Micrargus herbigradus (Blackwall, 1854)
Microlinyphia impigra (O. P.-Cambridge, 1871)*
Microlinyphia pusilla (Sundevall, 1830)
//Linyphia//
Microneta viaria (Blackwall, 1841)
Minyriolus pusillus (Wider, 1834)*
Neriere clathrata (Sundevall, 1830)*
Neriere montana (Clerck, 1757)*
Neriere peltata (Wider, 1834)*
Notioscopus sarcinatus (O. P.-Cambridge, 1872)*
Obscuriphantes obscurus (Blackwall, 1841)*
Oedothorax agrestis (Blackwall, 1853)
Oedothorax gibbosus (Blackwall, 1841)*
Oedothorax retusus (Westring, 1851)
Oryphantes angulatus (O. P.-Cambridge, 1881) //Lepthyphantes//
Pallidiphantes pallidus (O. P.-Cambridge, 1871)*
Pelecopsis elongata (Wider, 1834)
//Lophocarenum//
Pelecopsis mingei (Simon, 1884)
//Trichopterna//^x
Pityohyphantes phrygianus (C. L. Koch, 1836)*
Pocadicnemis pumila (Blackwall, 1841)
Poeciloneta variegata (Blackwall, 1841)*
Porrhomma pygmaeum (Blackwall, 1834) //Porrhomma sp.//
Savignia frontata Blackwall, 1833
Semljicola faustus (O. P.-Cambridge, 1900)*
Silometopus elegans (O. P.-Cambridge, 1872)*
Silometopus reussi (Thorell, 1871)
Styloctetor stativus (Simon, 1881) //Anacotyle//
Tallusia experta (O. P.-Cambridge, 1871)*
Tapinocyba pallens (O. P.-Cambridge, 1872)
Tapinopa longidens (Wider, 1834)*

Tenuiphantes alacris (Blackwall, 1853) //Lepthyphantes//
Tenuiphantes cristatus (Menge, 1866)*
Tenuiphantes mengei (Kulczynski, 1887) //Lepthyphantes//
Thyreosthenius parasiticus (Westring, 1851)*
Troxochrus scabriculus (Westring, 1851)
Walckenaeria antica (Wider, 1834) //Wideria//
Walckenaeria cucullata (C. L. Koch, 1836) //Wideria//
Walckenaeria cuspidata Blackwall, 1833 //Cornicularia//
Walckenaeria dysderoides (Wider, 1834) //Wideria fugax//
Walckenaeria furcillata (Menge, 1869)*^Y
Walckenaeria nudipalpis (Westring, 1851) //Trachynella//
Walckenaeria unicornis O. P.-Cambridge, 1861 //Cornicularia//

LIOCRANIDAE 0/1

Agroeca proxima (O. P.-Cambridge, 1871)*

LYCOSIDAE 11/24

Acantholycosa lignaria (Clerck, 1757)
Alopecosa aculeata (Clerck, 1757) //Tarentula//
Alopecosa pinetorum (Thorell, 1856)*
Alopecosa pulverulenta (Clerck, 1757) //Tarentula//
Alopecosa taeniata (C. L. Koch, 1835)*
Arctosa alpigena (Doleschall, 1852)*
Pardosa agricola (Thorell, 1856) //Lycosa//
Pardosa amentata (Clerck, 1757) //Lycosa//
Pardosa atrata (Thorell, 1873)*^X
Pardosa fulvipes (Collett, 1876)*
Pardosa lugubris (Walckenaer, 1802) //Lycosa//
Pardosa nigriceps (Thorell, 1856)*^{XY}
Pardosa paludicola (Clerck, 1757)*
Pardosa palustris (Linnaeus, 1758) //Lycosa tarsalis//
Pardosa prativaga (L. Koch, 1870) //Lycosa//
Pardosa pullata (Clerck, 1757)*
Pardosa riparia (C. L. Koch, 1833)*
Pardosa sphagnicola (Dahl, 1908)*
Pirata piraticus (Clerck, 1757)

Pirata piscatorius (Clerck, 1757)*
Piratula hygrophila Thorell, 1872*
Trochosa ruricola (De Geer, 1778)
Trochosa spinipalpis (F. O. P.-Cambridge, 1895)
Trochosa terricola Thorell, 1856*

MIMETIDAE 1/2

Ero cambridgei Kulczynski, 1911*
Ero furcata (Villers, 1789)

PHILODROMIDAE 4/6

Philodromus cespitum (Walckenaer, 1802) //aureolus//
Philodromus hystrio (Latreille, 1819)*^X
Thanatus formicinus (Clerck, 1757)*
Thanatus striatus C. L. Koch, 1845
Tibellus maritimus (Menge, 1875)
Tibellus oblongus (Walckenaer, 1802)

PISAURIDAE 1/1

Dolomedes fimbriatus (Clerck, 1757)

SALTICIDAE 7/9

Dendryphantès rudis (Sundevall, 1833)
Evarcha falcata (Clerck, 1757)
Heliophanus auratus C. L. Koch, 1835
Heliophanus camtschadalicus Kulczynski, 1885 //dampfi//
Myrmarachne formicaria (De Geer, 1778)^Y
Neon reticulatus (Blackwall, 1853)*
Salticus cingulatus (Panzer, 1797)
Sitticus caricis (Westring, 1861)*^{XX}
Sitticus floricola (C. L. Koch, 1837) //littoralis//

TETRAGNATHIDAE 8/8

Metellina mengei (Blackwall, 1870) //Meta, under Argiopidae//
Metellina merianae (Scopoli, 1763) //Meta, under Argiopidae//
Metellina segmentata (Clerck, 1757) //Meta, under Argiopidae//
Pachygnatha clercki Sundevall, 1823
Pachygnatha listeri Sundevall, 1830
Tetragnatha dearmata Thorell, 1873
Tetragnatha extensa (Linnaeus, 1758)
Tetragnatha obtusa C. L. Koch, 1837

THERIDIIDAE 8/14

Asagena phalerata (Panzer, 1801)*
Crustulina guttata (Wider, 1834)
Crustulina sticta (O. P.-Cambridge, 1861)
Episinus angulatus (Blackwall, 1836)
Euryopsis flavomaculata (C. L. Koch, 1836)*
Neottiura bimaculata (Linnaeus, 1767)
Phylloneta impressa (L. Koch, 1881)*
Phylloneta sisyphia (Clerck, 1757)*
Robertus arundineti (O. P.-Cambridge, 1871)*
Robertus lividus (Blackwall, 1836)
Robertus scoticus Jackson, 1914
Steatoda bipunctata (Linnaeus, 1758)
Theridion pictum (Walckenaer, 1802)
Theridion varians Hahn, 1833

THOMISIDAE 5/10

Misumena vatia (Clerck, 1757)*
Ozyptila atomaria (Panzer, 1801)*
Ozyptila brevipes (Hahn, 1826) //Oxyptila//
Ozyptila trux (Blackwall, 1846) //Oxyptila//
Xysticus audax (Schrank, 1803)*
Xysticus bifasciatus C. L. Koch, 1837*
Xysticus cristatus (Clerck, 1757)
Xysticus luctuosus (Blackwall, 1836)*
Xysticus obscurus Collett, 1877
Xysticus ulmi (Hahn, 1832)

ZORIDAE 1/2

Zora armillata Simon, 1878^{xv}
Zora spinimana (Sundevall, 1833)
//under Ctenidae//

Bakom björkarna öppnar sig Storbärgningen, Valsörarnas enda större öppna myr där bl.a. vattenspindeln (*Argyroneta aquatica*), punktdvärgspindeln (*Lophomma punctatum*), mosslyckospindeln (*Agyneta mossica*) och den i södra Finland sällsynta myrvargspindeln (*Pardosa atrata*) förekommer. Foto: Niclas Fritzés